

Latvija padomju Aizspogulijā – valsts pārvaldes paralēlā pasaule

Autors: Atis Zakatistovs

Par Augstākās izglītības padomes (AIP) darbu Valsts kontrole revīzijas ziņojumā secina, ka "kopš 2001. gada nevienā normatīvajā aktā [...] nav noteikti rezultatīvie rādītāji, kas ļautu objektīvi novērtēt AIP darba efektivitāti. [...] Tāpēc Valsts kontrole nevar gūt pārliecību, ka AIP darbs laika posmā no 2014. gada līdz 2016. gadam ticis organizēts mērķtiecīgi".[\[1\]](#)

Neieinteresēts vērotājs, kāds šajā gadījumā ir gan Valsts kontrole, gan mēs, pārējie nodokļu maksātāji, pamatoti var uzdot jautājumu – ar ko AIP nodarbojas? Vienkāršota atbilde būtu šāda – AIP sniedz pamatojumu tam, kā dalīt valsts budžeta dotāciju augstskolu finansējumam, kas, piemēram, 2016. gadā bija 93 106 858 eiro.[\[2\]](#) Bet, ja Valsts kontroles revīzijai ir taisnība, ka nav iespējams objektīvi novērtēt AIP darbu, tad vērotājam no malas ir jāsecina, ka līdz ar to nav iemesla ticēt tam, ka AIP lēmumi un naudas dalīšanas ieteikumi ir pamatoti. Kā tautā saka, āzis par dārznieku.

– Kā dalīsim naudu?

– Tā, kā padome lēma.

– Kāpēc?

– Nezinu.

– Tātad – kāds ir lēmuma pamatojums?

– Tāpēc, ka padome tā nolēma.

Tas, ka Latvijas augstākās izglītības sistēma ir sadrumstalota un atrodas uz katastrofas sliekšņa, kā to skaidri norāda Valsts kontroles ziņojums, ir netiešs pierādījums, ka AIP ieteikumi ir bijuši, maigi izsakoties, nekvalitatīvi. Par augstākās izglītības sistēmu diskusiju turpināšu citā rakstā tuvākajā nākotnē. Bet šobrīd, izmantojot Augstākās izglītības padomes piemēru, definēšu raksta pamatjautājumu – kāda ir padomju loma Latvijas valsts pārvaldē un budžeta līdzekļu dalīšanā?

Vispirms definēsim jautājuma ietekmes loku. Pievienotajā dokumentā[\[3\]](#) ir apkopota sākotnējā informācija par padomju skaitu un sastāvu. Šobrīd Latvijas valsts pārvaldē darbojas 82 padomes. 2017. gada nogalē tika pieņemts lēmums izveidot arī Sakrālā mantojuma padomi[\[4\]](#), kas sniegs ieteikumus par 1 500 000 eiro dalīšanu 2018. gadā. Papildus likumdošanā noteiktajām 83 padomēm valsts pārvaldi faktiski vada Koalīcijas padome, kurā tiek pieņemti lēmumi gan par valsts kopējo budžetu, gan arī par būtiskākajiem tautsaimniecības lēmumiem. Tātad valsts pārvaldē darbojas vismaz 84 padomes.

Turpmākajā izklāstā vispirms pievērsīšos riskiem, kas saistās ar padomju neefektīvu un neobjektīvu darbību. Pēc tam sniegšu komentārus par Koalīcijas padomes statusu, ietekmi un darbības vērtējumu.

Taču sākšu ar nedaudz emocionālu jautājumu. Atgriežoties pie Valsts kontroles vērtējuma par Augstākās izglītības padomes darbu un saprotot milzīgo citu padomju ietekmi valsts pārvaldē, mani pārņem klusas šausmas. Vai ir iespējams, ka pārējo padomju lēmumi ir tikpat nekvalitatīvi kā Augstākās izglītības padomes lēmumi? Protams, Valsts kontrolei trūkst resursu pārbaudīt visu padomju darbību, līdz ar to nav iespējams pierādīt apgalvojumu, ka citas padomes darbojas līdzīgi neefektīvi un bezmērķīgi. Bet doma, ka valsts budžeta veidošanas lēmumi tiek pieņemti bez pamatojuma un neskaidru interešu vārdā, neveicina optimismu par spožu Latvijas nākotni un Latvijas tautas izdzīvošanas iespējām.

Pievēršoties jautājumam par riskiem, kas saistās ar dažādu padomju neefektīvu darbību, paskaidrošu iemeslu virsraksta izvēlei. Krievu politologs Vladimirs Geļmans plaši atzītā analizē[\[5\]](#) par Krievijas politiskās

sistēmas veidošanos pēc PSRS sabrukšanas pretnostata likuma varu un valsts institūciju darbu pilnīgi citai neformālo procesu, normu un tradīciju pasaulei. Ja likuma varu sauc par tiesiskumu (angliski "rule of law"), tad šo neformālo politisko institūciju pasauli Geļmans nosauc par netiesiskumu (angliski "unrule of law"). Es esmu pārliecināts, ka arī Latvijā pastāv un darbojas neformālo politisko institūciju paralēlā pasaule ar saviem noteikumiem un likumiem, gluži kā Luisa Kerola darbā "Alise Aizspogulijā". Šī paralēlā neformālo politisko institūciju, normu un tradīciju pasaule apdraud Latvijas nākotni, jo tā Latvijā ir legalizējusies dažādo padomju formā. Šobrīd lēmumi par nodokļu maksātāju naudas izlietojumu tiek pieņemti 84 padomju paralēlajā politiskajā pasaulē.

Padomju ieteikumos zem objektivitātes plīvura tiek slēptas konkrētas intereses, kuras nekritiski tiek pieņemtas un saņem finansējumu no dažādām budžeta programmām. Padomju darbība pieļauj, ka lēmumu pieņemšanā par budžeta sadali un veidošanu piedalās anonīmi "eksperti", kuru darbība netiek regulēta, intereses netiek atklātas un ekspertīze netiek pārbaudīta. Padomes bieži vien pārstāv nevis nozares intereses, bet gan atsevišķu nozares spēlētāju intereses. Līdz ar to valsts budžeta dotācijas tiek izmantotas savstarpējā konkurencē, kas izkropļo tirgu. Padomēm ir skaidra funkcija leģitimizēt nedefinētas intereses, lai panāktu budžeta dotāciju izlietojumu bez atklāta pamatojuma un neatkarīgas analīzes iespējām. Turklāt ironisks ir fakts, ka padomju darba nodrošināšanai to dalībnieki bieži saņem valsts finansējumu. Proti, ne tikai nedefinētas intereses tiek slēpti atbalstītas un dotācijas saņemtas, bet valsts pat maksā par to, ka ar padomju starpniecību tiek izsaimniekoti nodokļu maksātāju līdzekļi.

Padomju lēmumu izmantošana budžeta plānošanā ir postoša arī pienākumu un atbildību sadalījuma noteikšanā. Nav skaidrs, kurš pieņem lēmumus, kurš tos pilda, kurš uzņemas atbildību un kā atbildību pieprasīt. Vienkārši jautājumi paliek bez atbildēm. Par ko lemj politiķi, ko dara ierēdņi, ar ko par saviem lēmumiem atbild padomes locekļi?

Visbeidzot, kā to AIP gadījumā secināja Valsts kontrole, padomēm nav noteikti rezultatīvie rādītāji, kas ļautu objektīvi novērtēt darba efektivitāti. Nav skaidrs, ko padomes grib panākt, kāpēc, kādā laikposmā, ar kādiem līdzekļiem. Līdz ar to nevar atbildēt uz jautājumiem par lēmumu kvalitāti, mācīties no veiksmēm vai neveiksmēm. Nav iespējama neatkarīga lēmumu un darbības analīze.

Ar padomju starpniecību Latvijā darbojas valsts pārvaldes paralēlā pasaule, kura ne par ko neatbild, neko neskaidro, pieprasa beznoteikumu uzticēšanos, nepamatoti sludina savu objektivitāti un neatkarību. Šī paralēlā valsts pārvaldes pasaule pieņem lēmumus par nodokļu maksātāju naudas dalīšanu un veido budžetu.

Attīstītās demokrātijās divas politisko institūciju pasaules nepastāv. Valsts varu pārstāv skaidri definētas institūcijas, kuras bez starpniecības uztur tiešu saikni ar sabiedrību. Šo procesu sauc par lobēšanu, un tas tiek reglamentēts. Valsts lobētājiem nodrošina vienādus noteikumus, izvirza prasības par informācijas, interešu un lobēšanas mērķu atklāšanu, lobētāju interešu konfliktiem, kā arī ar likumu un ētikas kodeksu nosaka lobēšanas procesa noteikumus, atbildību un sodus.

Pievienotais dokuments ar Latvijas padomju sarakstu būtībā ir Latvijas lobētāju reģistra melnraksts, kuru nākotnē nepieciešams papildināt un definēt iesaistīto pušu intereses.

Postoša blakus parādība šķietamajai padomju objektivitātei ir jau pieminētā nekritiskā attieksme pret to lēmumiem. Te varam pievērsties jautājumam par Koalīcijas padomi. Pats fakts, ka sadarbībai svarīgi jautājumi tiek apspriesti neformāli, nav neparasta parādība. Ja Koalīcijas padome būtu tikai un vienīgi neformāls sadarbības partneru diskusiju klubs, tad nebūtu problēmu. Taču tā nav. Koalīcijas padome ir kļuvusi par neapšaubāmu Latvijas lēmējvaras centru, jo tās lēmumi bez papildu skaidrojumiem ir saistoši Ministru kabinetam, Saeimas koalīcijas deputātiem, augstākajai ierēdniecībai. Koalīcijas padomes statuss ir nekritiski akceptēts medijos un sabiedrībā, jo tās lēmumiem netiek pieprasīts pamatojums.

– Kāpēc celšim akcīzes nodokli?

– Tā lēma Koalīcijas padome.

- Cik maksāsim par Inčukalna dabasgāzes krātuvi?
- Tik, cik lems Koalīcijas padome.
- Kāpēc saule riet?
- Tā lēma Koalīcijas padome!

Koalīcijas padome ir valsts pārvaldes paralēlās pasaules centrs. Tās darbību nosaka koalīcijas līgums.^[6] Pamatprincipi ir vienādi – Koalīcijas padome reizi nedēļā pirmdienās pieņem lēmumus, kurus premjers, ministri un koalīcijas deputāti apņemas pildīt. Līdz ar to gan Ministru kabineta sēde otrdienās, gan arī Saeimas sēde ceturtdienās ir farss. Koalīcijas padomes sēdēs piedalās koalīcijas partneru aicinātas personas, kuras anonīmi pārvalda valsti. Viss stāsts.

Gribētos būt optimistam par Latvijas nākotni, vai ne? Lai tam būtu pamats, ir jātiek galā ar paralēlo valsts pārvaldes pasauli. Nākamajai valdībai būtu labi simboliski sākt ar Koalīcijas padomes likvidēšanu. Pēc tam soli pa solim būtu jāatsakās no padomju pakalpojumiem, lai beidzot varam atbildēt uz vienkāršiem jautājumiem, kurš pieņem lēmumus, kurš tos pilda, kurš uzņemas atbildību un kā atbildību pieprasīt.

---

[1] Vai augstākās izglītības sistēma ir efektīva? (Valsts kontrole, 2017), 5.

http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2016/2.4.1-15_2016/augstakas%20izglitibas%20finansesanas%20sistemas%20efektivitate.pdf.

[2] Augstākās izglītības finansējums

http://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_augst/AI_finansejums_2016.pdf

[3] "Delfi" publicēja manu rakstu par padomēm, bet nepievienoja dokumentu ar apkopoto padomju sarakstu. Kad rakstīju rakstu, biju saskaitījis 84. Ja parok vēl, tad atrod arī citas. Šobrīd jau 154. /*Atis Zakatistovs*/

[4] Skat. 5. pantu. <https://likumi.lv/doc.php?id=295476>

[5] Vladimir Gel'man. The Unrule of Law in the Making: the Politics of Informal Institution Building in Russia. Europe-Asia Studies, vol. 56. (November 2004), 1021-1040.

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.555.4550&rep=rep1&type=pdf>

[6] Apskatiet publiski pieejamo informāciju par koalīcijas līgumu evolūciju.

http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/berzins_koalicijas_ligums.pdf,

http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/kalvitis_2_koalicijas_ligums.pdf,

http://www.tvnet.lv/zinas/latvija/595317-toposas_mara_kucinska_valdibas_koalicijas_partneru_sadarbibas_liguma_projekts